

Landskap: *Thåne* Upptecknare: *Frans Mårtensson, Brantvik*
Härad: *Järrestad* Berättare: " " "
Socken: *Ö. Nöbbelöv* Berättarens yrke: *f. d. lantbrukare*
Uppteckningsår: *1964* Född år *1877* i *Ö. Nöbbelöv*

Ungdomens sammankomster och nöjesliv. s. 1-20.

LU F 123

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Lu F 123

I min barndom för 75-80 år tillbaka, berättade min far, som var född i ett bondehem på omkring 70 ffd., att det året han blivit konfirmerad, alltså 15 år gammal, fick han jämte en äldre man med slaga (plöjel) fröska årets skörd, vilket var ett mycket påfrestande arbete. På gården hölls två par hästar och ett par oxar. Min far var älsk av fyra bröder och fick därför köra oxarna emedan han ansågs mest försigkommen att laga hand om dessa tröga djur. Så berättade han, att när oxarna blivit äldre och höll sig i sämre kull, att man brukade föra dem till Riviks-marknad och vanligen sälja dem till en uppköpare i norra skåne, som hade stor gård och eget bränneri, där oxarna sedan göddes till slakt på drank och andra avfallsprodukter från bränneriet. Till Riviks-marknad var det över 2 mil. 2 oxar bundos samman med rep, varefter

7/3-64

1)

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

de leddes av en man. Man startade färdan från
Eistör vid 4 tiden på e. m. dagen före marknaden.
Man var så framme i Rörum vid 10 tiden på kväl-
ten. Dit var då ägaren till djuren framkommen
med hästskjuts och medhadde foder åt djuren.
Sedan djuren vattnats och fodrats blev det vila
till vid 3 å 4 tiden på morgonen då man åter
sätte i gång. Nu kunde det vara stora ockarava-
ner och även andra djur, som samlades på mark-
nadsplatsen vid 6 å 7 tiden. Hade man tur och
fick sälja till skapligt pris, blev man glad, men
var marknaden hög med låga priser, var inte an-
nat göra än att till fots försätta den långa vand-
ringen hem igen. Men, så hade man ju ändå
fått uppleva Biviksmarknad och det var ju
ett stort folknöje de. Under mina skolar kör-
de min far till Biviksmarknad en gång för att
sälja en häst. En ung man, god vän i vår familj

Ungdomens nöjestiv

ACC. N:R M. 16067:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

var också med han och jag skiftades till att rida löshästen. Hästen blev inte såld, så vi fick rida hem också. Det blev ett marknadsnöje, som vi sedan talat om många gånger.

Som regel var det så på Landsbygden att då pojkar i 15-årsåldern blivit konfirmerade bojjade de anses som arbetsföra karlar. Man skulle under vårbruket kunna köra ett par hästar och sköta vilket redskap som helst. Då hästen kom skulle man med leen kunna följa de andra släpperkarlarna. Då säden skulle köras hem skulle man kunna sköta en hästskjuts. Tröskverken voro nu komna i allmänbruk, men rågen skulle tröskas med plöjel och halmen göras till avys (klippor) och sedan användas till takfäckning. Detta arbete skulle 15-åringen kunna vara med om. Gällde det få en häst skoda, skulle han kunna hålla opp leenen på densamma för hovslagaren.

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Men än så länge var det ännu något kvar som min-
de om gröna ungdomsår, så fick han ännu inte ha så
långt hår att han kunde kamma bena utan håret
skulle vara kortklippt. Lång överrock fick han
inte håller kläda sig i. Först vid 17 å 18 år ansågs
han passa för nämnda rättigheter. En ogift kvinna
i 30 års åldern ansågs nog inte passande att delta
i offentligt nöjesliv. För mannen var det nog nå-
got friare i den åldern. Gälde det nöjesställning-
ar såsom slädparki, voro både nygifta och äld-
re frar gärna välkomna med bland ungdomen.
Men midsommardansen kring majestängen var
det endast ungdom som deltog i. Under hösten i
gammal tid behövdes mycket arbetsfolk då inga
maskiner funnos. Då brukade arbetare (husmans-
folk) hos bönderna sätta potatis att ha till vinter-
föda. För en skeppa salt potatis (saltpotatisen
skulle arbetaren själv anskaffa) skulle göras

4)

3 manliga och 4 kvinnliga höstdagsverken. De arbetare som gjort minst 2 a 3 höstdagsverken, fingo vara med på höstgillet. Då sista sädeslasset kördes in skedde detta under rungande hurrarop av de i lasset åkande. Vanligtvis var arbetet så ordnat att detta kunde ske någon gång under e. m. varefter arbetsfolket klädde om sig till gillet, som började med kaffe, varefter man började roa sig med lite av varje tills kvällsmåltid skulle intagas varefter det blev dans på logen till ut från småtimmarna, med avbrott för kaffe, toddy och kanske en kraftig måltid vid midnattstid. Lådana gillen voro alltid mycket uppskattade. Man började tala om dem när hösten började och en lång tid efter höstens slut talades det om ett gille som ansågs ha varit riktigt bra. På ett bra gille skulle man utom annan god mat ha ätit sig sprängmätt på risgröt och ha varit smätt på "kulan".

5)

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I stort sett, roade sig ungdomen ^{själv} för sig i den egna byn. Några särskilda sociala grupperingar bland ungdom förekom inte ^{utom} i de fall där det bildades godtemplarloger. Förhållandet mellan landsbygds ungdom och stadsungdom var vanligen något spänt. Religiösa ungdomsföreningar, såsom evang. lutherska, förekom och syklubbar.

Föräldrar sågo gärna till att deras ungdommar umgingos med socialt och ekonomiskt likställda kamrater och man höll noga på att ungdomen skulle vara hemma före kl. elva på kvällarna.

Spritbruk förekom inte i den omfattning i gammal tid som den gör i nuvarande tid bland ungdom.

De som gjorde sig kända för spritbruk var ungdom från dåliga hem, som på marknader och vid dansbanor ville göra sig bemärkta genom bråkigt uppträdande och tillställande av slagsmål.

6) Sådant ungdom ville den övriga ungdomen inte ha något gemensamt med. Även frälsningsarmén kunde ha någon kär i kustskamhälle

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R

M. 16067:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I gammal tid var ungdomen mera sedlig än sig och gick i kyrkan om söndagarna och höll sig mera stilla sön- och helgdagar. I nuvarande tid försvinner största delen av ungdomen från kyrkan efter sin konfirmation. Om julen hölls vanligen kalas dels för gamla gifta människor och ungdomskalas för de unga, som då mest roade sig med lekar, men även dans fick förekomma. Till fastlag var brukligt, kanske mest i sjöfartssamhälle, att de unge männen skänkte flickorna fastlagsbullar. För varje mottagen fastlagsbulle skulle flickan ge uppvaktande kavajjeen 2 vackert färgade påskägg. Den 1:a maj firades på landet med att drängar och gesäller natten före i större eller mindre sällskap vandrade från gård till gård och hälsade våren och sommaren med majsång ackompanjerad med dragspelsmusik och fick man inte

7)

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R. M. 16067:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

minst ett halft tjog ägg, blev ingen lackvers
sjungen. Närmaste lördagskväll här efter, hölls
fest på ägg och brännvin, fint bröd och anjovis
i någon passande husmansstuga. Blant ung-
domar från mera välsituerade hem var det brukligt
att 20 års födelsedagen firades med fest för släkt
och umgängeskrets. Ungdomsfesterna omvexlade
med ring lekar och ställekar såsom gömma ring-
en, eller "denna daler den skall vandra - - -" med fl.
andra. Den som såkade göra något fel skulle ge
frant, såsom näsduk, brosch eller annan passande
sak. Vid lekens slut skulle frantorna lysas upp,
och lösas, var det en pojke, kunde han dömas att
som lösen ge någon av flickorna en kyss, omvänt
när det gällde en flickas frant. Även kunde frantens
ägare dömas att hänga. Han tillfrågades då vem
han hängde för. Var det så ^{en flicka} hängde hon för någon av
pojkarne, kanske först efter en viss tvekan, så blev

8)

pojken tillfrågad vem han hängde för, så blev det en flicka igen. Så forsgick tills alla i sällskapet ställt upp. Den som först ställde upp, stod med ryggen vänd mot väggen och så hela laget med ryggarna mot varandra och framför varandra. Den som stod närmast väggen tog så en 10-öringen mellan läpparna och gav den åt den framför stående som skulle mottaga 10-öringen också med läpparna. Så forsgick det laget ut och så skulle 10-öringen åter, samma väg vandra tillbaka. Denna sorts prantlösning var omtyckt och ställde alltid till mycket "kuckel".

Vid de flesta sådana fester var det mera lekar än dans. Vid större fester såsom bröllop var det brukligt att spelman stod vid bröllopsgårdens huvudingång och spelade in gästerna. Under tecknad mins vid ett sådant tillfälle att det blev ett litet uppehåll mellan gästernas ankomst, men så kom prosten inåkandes. "Här kommer prosten!"

"Han ska ha sig ett strog!" Utröpade spelmännen och klände i med bröllopsmarschen. Prostén lyfte leende på hatten och tackade. På bröllop och finare baler öppnades dansen med vals varefter följde polkor, ringländare, macyrkor, svingedans (Hambo) galloppan. (=stepp) Ett par gånger under festens gång dansades ställig kadrilj. De som voro mästare här, stodo mera i luften med benen än de rörde vid golvliljorna. Skidåkning var och är ett mycket uppskattat nöje i Skåne. Men då vi vanligen ha lifet snövintrar i Skåne och den snö som kommer, vanligen blåser ihop i drivor och ojämnheter, blir det ingen vidare skidåkning här. I de yngre skolåren förekom oft flickor och pojkar badade tillsammans. Pojkarna brukade spela boll under skolliden när inte snö eller regn lade hinder i vägen. Kortspel om pengar kunde förekomma i somliga sällskap, mest då mellan pojkar. Om Knut, var det ganska

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R. M. 16067: //.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vanligt att unga pojkar klädde ut sig i gamla
avlagda kläder, gärna färskinspälsar och gamla
hattar och vandrade omkring i hemmen för att
höra julen ut. Ansiktena hade man då överklit-
rat med papper ^{eller} botat sig till egenkänslighet.
Vanligen blevo sådana "Knudar" som de kallades,
något traklerade. Men någon gång förekom
att mera försigkomna ungdommar klädde ut
sig i gamla bonjurrockar, eller jaketter, samt höga
silkkehattar, med ansiktena maskerade och
togs sig riktigt stiliga ut och sjöngo till dragspel-
musik något någon egen komposition. Sådana
"Knudar" väckte mycken munfärdighet och de bjödos
på bättre traktering. Men ungdomens sätt att roa
sig kunde stundom ta sig drastiska former. Så
hörde jag en gammal ^{man} berätta en gång. I hans hem-
maby Gislöv, bodde en gammal hemmansägare,
som hade en son som hette Lasse och ^{som} ansågs som en

11)

av byens muntergökar. En halv km. från hans
hem bodde en änka som hade hemma hos sig 2 vuk-
na döttrar som ansågos som byns skönheter och
voro därför mycket uppvaktade. Nu var det en
gnistrande kall julnatt och några av byns ung-
karlgång bestöts att ta ett riktigt bra skämtnum-
mer med Lasse. De gingo ut till gården där han
bodde och bankade på. Lasses far öppnade och frå-
ga vad de ville. Jo, de önska få tala med Lasse.
Lasse hade gått i säng så dags, men fadern lora
kalla på honom. När Lasse kom ut i nattskjortan,
kastade gänget ett täcke över honom och greps
tag i honom och satte i väg bort till änkan och
hennes döttrar. Här bankade de nu på. Då änkan
öppnade dörren och fråga vad de ville, släpptes
Lasse, som nu i sitt förfrusna tillstånd tog någ-
ra hopp bort i sängen till döttrarna, dessa gavo
12) till ett skrik av förfäran över ett så kallt besök,

Men Lasse, i sitt förfrusna tillstånd, bad för sitt liv om han fick ligga över natten, annars vore han död innan morgonen. Ja, så har historien berättats för underkennad av en som var med på den tiden. Ett annat nöje i gammal tid var när linet skulle brydas. (brydegille) Sedan det skördada linet först soltorkats en tid, samlades ungdom och även äldre från flera hem att hjälpa varandra med att "bryda" linet. Arbetet härmed började vid 4 tiden på morgonen och utfördes i någon brydesluga som på grund av arbetets eldfarlighet låg på något avstånd från byn. Linet skulle nämligen först lockas en stund över öppen eld innan själva brydningen kunde utföras. Arbetet med brydningen tog nästan en hel dag, men på kvällen började gillet och frågick till in mot småtimmarna. Vid sådana gillen ville man gärna ha med någon 13) rolighetsmakare som kunde roa gillesfolket. J. Gislöv

fanns från den tiden en skomakare, som hette Turv
Flint, fick man honom med ^{hade man} ~~han~~ roligast. Han
kunde under dansen själv nästan stå stilla, men
kunde med sina lokigheter få "pigorna" att springa
sig alldeles uttrötta kring sig. En gammal gumma
berätta för mig, att hon ett år varit bjuden till 20
sådana gillen och varit med på 19 sådana.

Torgdagar hölls första tisdagen i varje månad
i Timmishamn. Men 1:a tisdagen i juni och lika-
så i oktober kallades stormarknader. Dessa mark-
nader voro fjänstfolkets särskilda fridagar, för
de som ville begagna sig därav. Då utvecklades
ett rörligt liv och på kvällen kunde det upp-
stå bataljer mellan bonddrängar och stadens ge-
säller. Några cirkustillställningar eller biografier
förekommo inte på dessa marknader. Men pojkar-
na brukade bjuda flickorna på konfekt inneslut-
na i vackert färgade papper, med utklippta

fransar i kantorna. På det vackra omslagspapperet var någon vers, som vanligen syftade på kärlek från givaren. Även kunde pojkar bjuda flickor på kaffe i något serveringsställe. Att förbruka ett par tre kronor till sådana nöjen, fick vara tillräckligt för kavaljererna på den tiden. På den tiden gick man till fots en hel mil till sådana nöjen. Cykelåkning var ej allmän för 60-70 år tillbaka. Före cykeln hade man velocipeder med ett högt hjul och ett lågt. Min velociped, som jag fick då jag gick i skola, köpte min far av en snickare som själv gjort densamma. Hjulen voro av trä och järnarbetet utfört av bysmeden. Den kostade 8 kr. Den var naturligtvis tung och klumpig och kunde köras endast på slät rätt väg. Bar det uppåt fick man gå och leda densamma. Det tog mig en vecka att lära köra den på en grusad plan framför boningstängan. Men det tog mest hela

15)

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R

M. 16067:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vintern för drängen att under fritiden lära sig köra den höga och tunga velocipeden där.

Någon Folkets park fanns inte på den tiden i närheten. Men i Gislövs Hjärna, en ekskog på omkring 10 ffd. var 2 dansbanor anlagda, en 10 öres och en 5 öres, som det kallades. Här dansades det under sommaren och en tysk blåsorkester spelade här under flera somrar, mycket slagornål och bråk förekom vanligen. Sedan många år är nu platsen ett modernt nöjesetablissemang med god ordning. Cykeln började komma i bruk för omkring 70 år tillbaka och det var stadens bokhållare, som först började med densamma. 25 år senare var den allmän. I närvarande tid vill folk helst åka bil. Gislöv fick sitt första lånebibliotek för omkring 85 år sedan. Det var blandad litteratur, av det religiösa slaget fanns inte så mycket

Färdmänhet läste inte ungdomen mycket för 70 år sedan. Det ansågs i många hem som o gudaktigt att hålla tidning. En jämnårig pojke tala om för mig, att i hans fattiga hem fanns inget annat läsa än bibeln och att han under skolåren med sin stora läslust, genomläst denna bok. Partibillning för 100 år förekom mest inom den egna byn. Att skaffa sig partner utomby, var nästan riskabelt, så isolerat som folk levde på den tiden. Föräldrar hade mycket att bestämma vid ungdomens giftermål. Föräldrarna på båda hållen skulle helst vara ekonomiskt jämställda. Det kunde hända om en flicka gifte sig med en man från ett fattigt sådant, att hon gick förlustig sitt föräldra arv. Vid förlovningar var det vanligt att fästmannen gav fästnön någon av honom själv tillverkad sak såsom en rävska, ett klapphjär, att användas vid tvätt eller ett skettjär att användas vid x från ett rikt hem skettjär

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

linets beredning. Var det köpt gäva, var det vanli-
gen en psalmbok. Var det gäva från festmän kunde det
vara av henne stickade strumpor, eller på stra-
malj sydda byxhänger, eller hemstickade vantar, eller
halsduk, i många fall blev det hemsydd brudgums-
skjorta. Förlövningstiden brukade inte vara lång.
Det hörde inte till ovanligheterna att den unge man-
nen var gift då han erserade beväring, utan att
tvingande omständigheter varit orsak därtill.

Lärskilda förlövningskalas förekommo i regel
inte. Tvingande omständigheter till giftermål
förekommo knappast. Förekom sådant fick inte
bruden bära krona vid vigseln och vigseln sked-
de då enkelt och i stillhet. Sådana äktenskap
väckte mycket uppteend. Mycken ungdom emi-
grerade till America på den tiden, då utkomst-
möjligheterna ansågos vara betydligt bättre där
än hemma i Sverige.

Vid lilltänkt giftermål hade i regel kontrahenterna gjort förberedelser till bosättningen. Mannen hade i många fall själv tillverkat en del möbler såsom säng, bord, stolar och klädskåp. Fästmontern brukade väva till sängdynor, lakan, linnearvar, värdes till lakan och flera slags dukar och små barns utstyrselar syddes. Den gifte kunde bestå dels i päningar för egendoms inköp, och en egendom i gamla tiden om en 50 lld. någorlunda god jord med dito byggnader, kunde kosta omkring 25000 kr. Medförde då kontrahenterna gemensamt 10000 kr. ansågos de göra en god start. Detta var bosättning under goda omständigheter. Många startade under betydligt ogynnsammare förhållande, men klara sig ändå, många gånger bättre än de förstnämnda. Dessutom var bruket från bättre lottade hem att de nygifte 19) fingo med sig i nysatta boet en del inventarier som

Ungdomens nöjesliv

ACC. N:R M. 16067:20.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

värstol, bygg- och trättäljor och kister. I många fall följde även med någon ko och häst. I stort sett uppförde sig ungdomen väl. De som voro busaktiga fingo inte vara tillsammans med ungdomen i allmänhet.

Här jag varit för omständlig med mina svar denna gång?